

על הרי ישראל' - יומן מסע / חיים אליעזר מושקאט
פורסם בהמשכים בעיתון החבצלת, גיליונות 31, 32, 37, 38, 39, 41 (תר"ן)

דברי ימי מסעי בלויית השיירה הנכבדה לארץ הקדושה לראות את שלום אחינו שם בכלל ואת אלה העובדים על הרי ישראל עבודת שדה וכרם בפרט, מיום צאתי את עיר מושבי בריסק דליטא עד שובי לביתי שלום.

מאתי הנוסע מטעם חו"צ בווארשא,

חיים אליעזר מושקאט.

חלק א' - היציאה לאודסה:

ביום ג' אייר בערב יצאתי מביתי במסילת הברזל לאדעססא להתאחד שם עם השיירה הנכבדת לעלות עמה יחד לארץ אבותינו בעשרים לחודש.

באותה מרכבת המסע שעליתי בה מצאתי גם, לשמחת לבבי, את הרב הגאון מהר"ש נ"י מאהליעוור בלויית אחינו ד"ר חזנאוויטש ועוד איש אחד נכבד מביאליסטאק נוסעים גם כן באותו המסע לאדעססא לקחת חלק בהאספות והבחירות להתיסדות החברה הפלשתינית שנוסדה באדעססא (ברשיון הממשלה) ולהמנות במספר אנשי השיירה ותהי חברתם עלי בכל הדרך נעימה מאוד.

באמת היה מספיק לי לקבלת מכתב מסע ולהכנת צרכי הנסיעה באדעססא זמן רק כשבוע ימים ואנכי הקדמתי לצאת מביתי בכדי שני שבועות בערך, באשר הפצירו בי רבים וכן שלמים מחשובי ונכבדי חובבי ציון בעיר מושבי בריסק כי אקח גם אנכי חלק בהאספות והבחירות, ואם אמנם עלתה לי הוצאת שבתי באדעססא זמן זה כשלושים רובל כסף בכל זאת לא אתחרט על זה מאומה, כי קניתי לי במשך ימי שבתי באדעססא חומר רב להכרת תכונת רוח עמנו לכתותיהם ולמפלגותיהם בעיר ההיא השווה בעיניי פי עשרה מסכום כסף כזה.

בבית הנתיבות בבריסק הייתה תנועה גדולה מהתאספות המון אנשים מגדולי וחשובי העיר שיצאו לקבל את פני הרב הגאון מהרש"מ נ"י ולברך צאתנו ובואנו לשלום. בין הנאספים בבית הנתיבות בהמון רב למטרה הזאת נמצאו גם בעלי הון ועושר אשר יד ושם להם בין אילי הכסף ועשירי הארץ ותדמע עיני דמעות גיל לראות כי התנועה לתחית עמנו וארצנו הקדושה פלסה לה נתיב גם בין גבירינו ועשירינו, וכי לשקר עשו להם סופרינו עט לעפר בעפר על בעלי ההון והעושר בקרבנו כי לבם לעמם וארצם נקפא ככפור ולא יחלו מאומה על שבר בת עמם.

חלק ב' – אסיפת אודסה:

לעומת זה באדעססא – מצאנו לדאבון לבנו רק אנשי מספר מבעלי התורה והחכמה שבעיר אשר באו לקדם בית הנתיבות את פנינו בכבוד, ואשר על פיהם סר הגאון מהרש"מ נ"י לבית איש פרטי לשבת שם כל ימי שבתו באדעססא (בכסף מלא), ואנחנו סרנו לאחד בתי המלון המצוינים שבעיר.

כבר מצאנו באדעססא אנשים רבים מצוינים בתורה, בחכמה ובעושר שבאו מערים שונות (קרוב לשלשים במספר) כאיש אחד חברים לאדעססא ליום הבחירה, בחירת אנשים חכמים וידועים אשר

תוקד בליבם תמיד אהבת-אש לעמם ולארצם, לעמוד בראש החברה הפלשתינית שיצאה לפעלה ולעבודתה בח' באייר לשמחת לב כל אוהב עמו וארצו.

עת הבחירה הגיעה, האולם הגדול "צאזמער" הנועד לצרכי ציבור באדעססא נמלא המון אנשים רבים ולכלם חפץ אחד ומטרה אחת כי הנבחרים שייבחרו ברוב דעות יהיו ראויים ומוכשרים להתמנות הגדולה והנשגבה שתנתן על שכמם, ואשר עינם וליבם יהיו תמיד נטויים אל הנקודה האחת – נקודת אהבת עמם וארצם הקדושה.

כבר נודע בקהל אחינו מי המה הנבחרים לראשי החברה, וממלאי מקומם, ולמבקרי חשבונות הועד ופעולותיו, וכסופר נאמן לעמו אשר האמת תמיד לו לקו, לא אכחד תחת לשוני, כי אם אמנם הבחירה בכלל עלתה יפה, רוב הנבחרים הם באמת אנשים אשר ברכה בס להשכיל ולהיטב בהמפעל הגדול והנשגב המסור בידם אבל נמצאים גם ביניהם (מעטים במספר) אנשים אשר ברוב עושרם מרומים ישכנו ואינם יודעים כלל את עמם ואת מחסוריו המרובים. אבל מה פחד ורחב לבבנו לראות כי הרגישו אלה המעטים בעצמם את מבוכתנו אדותם, ויגשו אל הגאון מהרש"ם נ"י והנלוים עליו וידברו על לבנו ויבטיחו אותנו בכל הבטחה נאמנה כי יעמדו תמיד בעצה ובפועל יחד עם שאר הנבחרים ושלת היועצים (הגאון מהרש"ם, וויסאצקי ופין) ולא ייעפו ולא ייגעו מעבוד עבודתם לעמם ולארצם בלב נאמן ותמים.

האספות והבחירות כלו, ואנחנו נשארנו באדעססא והתמהמהנו כה עד יום התשעה עשר, כי חפצנו להישאר נאמנים להבטחתנו ולחכות עד יום העשרים לחודש לצאת יחד באוניה אחת בתור שיירא עם שאר חברינו הנכבדים שנתנו ידם לנו במספר הגון איש איש ממקומו ומעירו במכתבים ובתלגרמים להתאחד ולהתאסף עמנו באדעססא ליום הנזכר, אבל לדאבון ליבנו הייתה שבתנו באדעססא כשני שבועות לחינם ומכל השיירא הגדולה אשר נבאו לה רבים ואכן שלמים ואשר כבר קשרו לה כתרים כבר במה"ע, באנו אל האוניה רק עשרה אנשים במספר.

אמנם נכונים עוד אנשי מספר לעלות בימים האלה אחרינו לאה"ק ולהתאחד עמנו ביפו או בירושלים, ואם גם עמהם לא יהיו אנשי השיירא במספר אשר חלמנו לו בהקיץ, אין בזה כל רע, ואולי עוד נוכל לקרוא על זה את משל ההמון הידוע "כי במעט קרואים תגדל השמחה". אך על זאת ידוה לבי לראות את קרירת הרוח אשר לגבירינו ולעשירינו במקומות ידועים, אשר אם יתעוררו לעתים רחוקות לעשות דבר מה לעמם ולארצם, קשה עליהם פרידתם מארבע אמות שלהם כקריעת ים סוף אשר לא נראה כמוה בכל אומה ולשון.

ובכלל רואים אנחנו כי התקווה לתחית עמנו וארצנו הקדושה משחקת לפנינו רק מהמקומות אשר שמירת הדת ואהבת התורה תקעו להם יתד במקום נאמן, ולא זזו ממקומן מפני סערת רוח השכלת הזמן והאהבה לחקות מעשה המקולקלים שבהם – למדתי לדעת זה בראותי בין אנשי השיירא אנשים רק מאלה אשר יראתם קודמת לעשרם ולחוכמתם, ואהבתם את דתם ואת תורתם מסעיתם לאהוב גם את עמם ולחבב את ארצם הקדושה אהבת עולם, כהגבירים הגדולים חובבי ציון באמת. ה"ר יעקב ברוידא, ה"ר אריה ישכר דודזאהן, ה"ר בצלאל קורלנסקי מוורשא, ד"ר יוסף חזנאוויטש מביאליסטאק, ה"ר מכאל מיידאנסקי מיעקאטרינאסלאוו, ה"ר פייבל יאקאבזאהן ממאסקווא, מהר"א זוסמאן מאסטרורה וכו'. ובראשם הגאון מהרש"ם הרב מביאליסטאק נ"י שעזבו איש איש מהם את עניניו ומסחריו הגדולים בביתו, ומיהרו כאיש אחד חברים לעלות יחד

לאה"ק לראות שם את שלום אחינו העובדים על הרי ישראל עבודת שדה וכרם בכלל ולעשות בפועל להרחבת הרעיון של יא"י בפרט, זכרה להם ה' לטובה, וכמוהם ירבו בגבירי ישראל וחכמיו.

חלק ג' – היערכות להפלגה:

אל האנייה ירדנו ביום תשעה עשר לעת ערב (כי יום העשרים לחודש חל ביום השבת). על האנייה נקדשנו את יום השבת וערכנו את תפילותינו וסעודותינו על מכסה האנייה בשמחה רבה, והתענגנו עונג משנה על הדרת הטבע והוד הבריאה השפוכים על המים במחזה נפלא מאוד.

עבר חצות יום השבת, עושי המלאכה על האנייה להביא את כל דבר סחורה ומשלח יד היוצא מארצנו לערי תוגרמא על מקומו בהאניה כלו את מלאכתם.

מלחי האנייה נגשו להוציא את העוגנים ממקומם למען העתק אותה מעל החוף ולתת לה נתיב למחוז הפצה, פקידי האנייה באו בהמון האנשים הרבים שבאו אלינו לברך צאתנו ובואנו לשלום לעזוב אותנו והם נפרדו מעלינו בנשיקת שפתיים ובעינים מלאות דמע בתפילה לאלוהי ישראל כי יצליח את דרכנו אשר אנחנו הולכים לתועלת אחינו וארצנו הקדושה. מכונת האנייה נתנה את קולה קול אות האחרון הפרידה ולשמוע את קול מלוינו שעמדו על החוף וקוראים בקול "צאתכם לשלום!" "צאתכם לשלום!" ובעוד זמן מצער נעלם מעינינו החוף כלו ובכל מקום שנשאנו עינינו ראינו רק את רקיע השמים הפרוש כאוהל על פני הים לכל קצותיו ואנחנו מתענגים עונג אשר לא יתואר, על גלי הים ההומים בקול דממת קודש כעין שיר ושבחה לאדון הכל.

חלק ד' - ההפלגה:

ביום השבת (כ' אייר) בשעה הרביעית אחר חצות היום נעתקנו מעל החוף באדעססא, ביום א' בלילה באנו בשערי הבאספארוס, שם עמדה האנייה כל הלילה ותחכה על רשיון ממשלת תורגמא כי תוכל לבוא בגבול ארצה וביום המחרת בבוקר (כ"ב אייר) באנו בשלום לקאנסטאנטינאפיל .

הנסיעה בכל הדרך מאדעססא על סטאמבול נעמה מאוד עלינו.

באותה האניה נסעה גם ארחת צעירים לימים במספר שלושה עשר מאחינו ברוסיא (ממקומות שונים) כלם בעלי תורה ויודעי לשון וספר ופניהם מועדות ציונה לעבוד שדה וכרם בתור שכירי יום בהמושבות בהאמינים אמונת אומן כי חובבי ציון שבארצנו יתנו להם בימים יבואו נחלת שדה וכרם לסלק להם את הכסף על יד על יד והם בשיריהם שירי ציון בשפת עברית אשר שרו בקול נעים וברגש גדול מאוד בכל הדרך הזילו דמעות גיל ממקור עינינו בראותנו את אהבת הארץ איך הכתה שורש בלבות אחינו כי יתנדבו גם צעירים נכבדים כאלה לאחוז באת ומחרשת ולעבוד עבודת שכירי יום בעד ארבעים קא"פ ליום בערך (0.25 מאגידי) בשביל שהאדמה אשר יעבדו אותה אדמת קודש היא נחלת אבותינו!

גם הים הסואן תמיד ברעש ומטלטל טלטלה עזה את האניות העוברות בתוכו כרת את ברית שלומו איתנו, ואניתנו פילסה לה נתיב במימיו העזים במנוחה שאננה ושלות השקט כעגלה הזוחלת על פני השלג בימי החורף, ומה פחד ורחב לב כל איש מאתנו אשר השכים והעריב לחזות במחזה צאת

השמש, ושקיעתה בפאת ים אשר הוא מן המחזות היקרים בהדר הטבע והוד הבריאה המעוררים בלב כל חי מרגיש רגשות קודש אשר לא יתואר בכתב ולשון.

בבואנו לחוף קאנסטאנטינאפיל עלינו באנית שיט העיירה, כי יפי העיר הזאת לכל אורך ורוחב החוף העיר בלבנו חפץ נמרץ לבוא בה, לראות אותה ולדעת את שלום אחינו האשכנזים והספרדים החיים בעיר הגדולה הזאת קריית מלך רב חיי אזרח, ונהנים מזכויות הארץ ככל שאר בני האמונות, ובייחוד לראות את פני הרב הכולל הגאון החכם המפורסם רבי משה הלוי חכם באשי יחי, הנודע בכל ארצות פזורנו מהכבוד והעוז הנתן לו מאת הוד השולטאן ויעטרהו בעטרת תפארת אותות הכבוד היותר גדולים בעד חכמתו ורוב צדקתו לשמחת לב כל בני עמנו.

בעלותנו היבשה שמחנו מאוד לראות את אחד מאחינו הספרדים לובש אחד מבגדי השרד המיוחדים לפקיד ממונה על ביקורת מכתבי מסע וסחורות שמרימים מהם מכס, ובהעבירו את עינו בקרת על מכתבי מסענו אשר אותם בחותמו, וימהר להשיבם לידינו ויפטור אותנו בשלום ברגשת אהבת בני עם אחד ואמונה אחת.

בבואנו לאחד בתי המלון בעיר, מהרנו לקחת לנו מתורגמן ומורה דרך, ואחר ארוחתנו ארוחת הבוקר, הייתה ראשית דרכנו באנית קיטור אל חלק העיר בו ישכון הרב הכולל חכם באשי נ"י. ומדעתנו שאין לראות את פניו כדרך שמבקרים בבית איש פרטי, ערכנו לו בתחילה מכתב בכתב אשורית, במכתבנו הגדנו לו את מטרת דרכנו ונבקש ממנו כי יואיל בטובו לתת לנו רשות לבוא לפניו ולראות את פניו. על המכתב חתם כל איש מאיתנו את שמו ושם עירו, והגדנו לו במכתב כי יארח לחברה איתנו גם הגאון מהר"ש מאהליווער הרב מביאליסטאק.

לא עברה רבע שעה, ואנחנו מתבקשים על ידי עבדיו הלובשים בגדי שרד בכפתורים מנחושת קלל ובכובעים אדומים כפקידי ממשלת תוגרמא לבוא אל היכלו המהודר אשר כבוד אומר כלו. שם קיבל אותנו בכבוד גדול, ויושט ידו לשלום לכל איש מאיתנו, ויתן לנו לשבת מסביב לו על הכסאות הלוקחים עמדתם לכל צדי כותלי ההיכל (בלי כל שלחן עומד עליהם) וישוחח איתנו (בלשון עברית) כשעה ומחצה בענווה יתירה הנובעת מאהבת עמו ובני אמונתו אשר כל איש מאיתנו לא ישכח את הראיון הגדול והנשגב הזה בכל ימי צבאו.

את הגאון מהרש"מ נ"י השתעשע גם בדברי תורה, ולבקשתו נתן לנו לראות את אותות הכבוד ועדי התפארת שכבדתהו בהם ממשלת תוגרמא, ואשר מרוקם ורשום עליהם בשפת הארץ כי אותות הכבוד האלו ניתנו ל"איש אשר המלך חפץ ביקרו".

לפני הפרדנו מעליו הגישו לפנינו קאפפע ומיני מגדנות כמנהג המקום, ויפטור אותנו בשלום באהבה ובחיבה יתרה, וגם נתן בידינו מכתבי מליצה לאנשים רמי המעלה להימצא לנו תמיד בהדרשם לחפצנו, ואחרי שמסרנו עפ"י בקשתו על יד אחד מסופריו העומדים תמיד על משמרתם בחדר עבודתם רשימה משמותינו, עזבנו את ביתו הנאווה והלכנו לראות את העיר לארכה ולרחבה, ולהתבונן אל חיי אחינו היושבים בתוכה, חיים של שלום ואחוה באין מחריד.

מהראיון הגדול והנשגב הזה למדנו לשמחת לבבנו כי לב הרב הכולל חכם באשי הי"ו מלא על גדותיו אהבה הבערת כאש לעמנו ולארצנו הקדושה. כי שמח מאוד בהתיסדות ההחברה הפלשתינית ברוסיה ברישיון הממשלה. ויבטיח אותנו כי יעמוד תמיד לעזור בצר במושבות אחינו בפלשת אם

יצר להם מי מפקידי המקום ויקראו אליו לעזרה יחגור בעוז מתניו ובעד חסדי הממשלה התוגרמנית יחנו בחצר השולטאן הטוב אליו לא ייעף ולא ייגע מלעשות כל דבר לרוחתם ולישועתם.

עד יום המחרת בצהריים (כ"ג אייר) ישבנו בסטאמבול וביקרנו שם את פני עוד איזה אנשים מצויינים מאחינו האשכנזים והספרדים והתקבלנו בכבוד גדול ובאהבת אחים. ובחקרנו לדעת את מצב בני עמנו בעיר הגדולה הזאת בירת ממשלת תוגרמא, הנה באחת שמחנו מאוד לשמוע כי חיים הם בכלל חיי פרנסה וכלכלה ולא ידעו חסר ויש מהם אשר עשו עושר ויבנו בתים כמו רמים לכבוד ולתפארת, אך גם אנחה גדולה שברה את לבנו לשמועה אשר הקשיבה אזננו על דבר מצב המוסרי של רבים מאחינו פלטי רוסיא ורומעניא שמצאו להם מקלט בעיר הזאת כי ברע הוא מאוד. רובם מחללים כל קודש לעיני השמש ובראש כל חוצות באין יראת כל אלוקים לנגד עיניהם, ונוסף לזה ישליכו עוד שקוצים ויעטו בוז וחרפה על שאר אחיהם בהנזרם לבושת לעשות כל מסחר כתועבת אלהיהם של אומה זו – אוי לאזניים שכך שומעות ואוי לעיניים שכך גם רואות!

חלק ה' – סמירנא איזמיר :

ביום ג' בערב עזבנו את סטאמבול שאונה והמונה, ארמונותיה והיכליה העתיקים ואת רחובותיה הצרות אשר על כל מדרך כף רגל ישנו שנתם קופה של כלבים קטנים עם גדולים באין מחריד אותם מרבצם. ביום ד' בבוקר עברנו את הדארדונעלים אשר ישבו שם כחמש מאות מאחינו הספרדים ומעט אשכנזים, רב כולל (חכם באשי) להם, והם מוצאים די פרנסתם ממסחר ומלאכה ונבא ביום ה' בבוקר (כ"ה אייר) לחוף סמירנא (איזמיר).

כמו בסטאמבול כן בסמירנא (ושאר החופים) רבה המהומה וגדול השאון למאד על האנייה מהמון משרתי המלון ובעלי אניות דוגה המושכים בחוזקה ובקולי קולות את הנוסעים איש איש לבית מלונו ואנייתו (כי האניות לוקחות עמדתן בהמקומות ההם רחוק מעט מהחוף). בסטאמבול מצאנו שני אנשים נכבדים מאחינו ברוסיא למורי דרך ומתורגמנים אשר הביאו אותנו שם לבית מלון נכבד "מלון סאלוניק" אשר בעליו (יהודי ספרדי ואישה לא מאסטרייך) השביענו רצון מאוד בחדרים מרוחים ובמאכלים טובים, והם לא עזבו אותנו עד שובנו לאניה. לא כן היה מקרנו בסמירנא, שם באנו על ידי מורה דרך אחר לבית אוכל יהודי ספרדי אשר שפת עברית מוזרה לו ולא שמענו איש את שפת רעהו והמורה דרך עזב אותנו עד מהרה לנפשנו, והמתורגמן האחר אשר מצאנו לנו לפי שעה היה איש נוכל, ובקחתו מאתנו כסף לשלם לבעל בית האוכל בעד מאכלנו ומשתנו, שלח ידו בהכסף והוכרחנו לשלם פעם שנית ללא אשמת בעל הבית אשר הכרת פניו ענתה בו לפנינו כי איש אמונים הוא, והוא מה כי נלין עליו.

בסמירנא חיים מאחינו הספרדים כעשרים אלף נפשות, חיי מנוחה ושלוות השקט ומתפרנסים ממסחר וממלאכה. מאחינו האשכנזים נמצא בה מעט מזעיר, שלושה בתי כנסיות לאחינו הספרדים שם, ובית תלמוד תורה נכבד אשר מצאנו ברכה בו.

גם בסמירנא מצאנו מאחינו הספרדים פקידים ממונים העומדים על משמרת פקודתם בבית המכס, ואת מכתבי תעודת הנוסעים הבאים העירה אם הם כדת ושמחנו על זה מאוד.

חלק ו' - אלכסנדריה:

בשעת הרביעית אחרי חצות היום עזבנו את סמירנא, בחצות הלילה עברנו את העיר חיאם אשר נמצא בה כשתי מאות מאחינו הספרדים ומתפרנסים ממסחר וממלאכה. ביום המחרת (כ"ו אייר) עברנו את הים המארמארי ועל פני האי שנולד עליו היפאקראט ונבא בים הגדול ים התיכון אשר מימיו יהמו יחמרו ברעש גדול מאוד ומטלטלים טלטלה גדולה עד להחלות כל אנייה הבאה בתוכו. כמעט כל הנוסעים חלו בו מחלת הים ורק אנכי ועוד איזו אנשים מאגודתנו לא ידענו תהילה לאל שום רע וביום א' בבוקר (כ"ח אייר) באנו בשלום לחוף אלכסנדריה של מצרים.

העיר אלכסנדריה גדולה ויפה מאוד ומרהבת עין כל הבא בתוכה בהיכליה היפים והרמים, בחוצותיה הרחבות והנקיות וברוח המסחר וחרושת המעשה השורר בכל עבר ופנה, עד כי ישכח שעל אדמת מצרים תעמודנה רגליו, ולאחת הערים הגדולות באירופא כפאריז ולאנדן נחשבת העיר בעיניו.

בעיר הגדולה והיפה הזאת התמהמהנו רק כשבע שעות, ביקרנו שם את פני הרב הכולל רבי אליהו חזן חכם באשי נ"י, את בית הכנסת הישן נושן כתשע מאות שנה הנקרא "אליהו הנביא" מטעם לא נדע שחרו, את בית הכנסת "מנשה ביי" שנבנה לפני ארבעים שנים ע"י הבאראן מנשה, ובימי הרס אלכסנדריה ע"י האנגלים נהרס גם הוא ונבנה מחדש, אשר שני בתי כנסיות אלה הם בנויים בנאווה בתכלית היופי וההידור, וספרי התורות העתיקים העדויים בעדיי כסף וזהב מעשה צעצועים יפים המושכים אליהם כל עין רואה ולב רגש, גם ביקרנו שם את בית הספר לעברית, צרפתית וערבית לה' אליהו כהן, אשר ביקש ממנו לבחון את תלמידיו, ומצאנו אותם לשמחת לבבנו זרע ברך ה'.

בעיר אלכסנדריה יושבים כאלף וחמש מאות מאחינו הספרדים וכמאה אשכנזים, מתפרנסים ממסחר ומלאכה וחיים חיי מנוחה ושלוה.

חלק ז' - פארט סעיד:

בשעה הרביעית עזבנו את אלכסנדריה וביום ב' בבוקר (כ"ט אייר) באנו לחוף פארט סעיד. בעיר הזאת סרנו לבית של אחד מאחינו האשכנזים יליד ירושלם, שלחנו לקרוא לנו את השוחט ובאשר הוטבו סכיניו בעיני הגאון מהרש"מ נ"י שחט לנו איזה עופות ואכלנו שם ארוחת בשר ויין ונמהר לשוב אל האנייה לעשות דרכנו האלה.

בעיר הזאת ישבו מאחינו כמה משפחות, ורובם מהאשכנזים שביניהם מתפרנסים לבשתנו ולחרפתנו ממקור הפרנסה הידועה הנותנת לבעליה חיים של בושה וכלימה ושאר העם נתון לשמצה ולקלון בחטא אלה היחידים. ובחקרי לדעת סבת החזיון המעציב אשר נחזה כי רק בין אחינו האשכנזים פלטי רוסיא ורומעניא נראה הנגע הזה וכל העדה הספרדית כולה קדושים, מצאתי חשבון כי הוא רק בשביל שכונתם במדור מיוחד נפרדים ונבדלים מאחינו הספרדים בחיי החברה ובחיי הדת והם בכל המקומות ההם קבוצים קטנים באין רב ומורה דת להם להורות להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר לא יעשו.

חלק ח' - יפו:

בשעה החמשית בערב יצאנו את העיר פארט סעיד וביום ג' בבוקר (ר"ח סיוון) באנו בשלום לחוף יפו.

על האנייה קדמו אותנו בכבוד ובברכת השלום רבים מנכבדי וחשובי העיר יפו, ובראשם הרב ריי"מ פינס נ"י. גם שלושה צירים ומכתב ברכה בידם מכוללת האשכנזים אשר בירושלים המברכים את השיירא הנכבדה בכלל ואת הגאון מהרש"מ נ"י בפרט כי תהיה בואנו בשערי ציון לשלום ולברכה בקרב הארץ.

כן יצא לקראתנו אל האנייה מצד ראש ממשלת ארצנו רוסיא, אחד הפקידים אשר להקאנסולאט ביפו, ולא הסיר השגחתו מעלינו עד בואנו לבית המלון אשר בעיר.

בבית המלון קדמו אותנו בשלום האדונים הנכבדים ה' שייד המפקח הראשי על כל מעשה הצדקה והחסד של הנדיב הידוע, ה' בלאך הפקיד הראשי במושבות ראשון לציון וכו'. ה' הירש פקיד בית הספר, אבד"ק יפו, הרב הגאון רבי מרדכי גימפל מרוזיאני היושב ביהודיה, הרב מפתח תקווה, האדון הנכבד ה' אמזלאג קונסול ממשלת ענגלאנד ביפו, ועוד אנשים רבים גדולים ונכבדים אשר אין לפורטם כי רבים הם.

העיר יפו היא עיר גדולה ועתיקה, רבתי במסחר, כי על חוף הים תשכון, מאחינו ישבו בה כשני אלפים נפשות, חצים אשכנזים וחצים ספרדים ומתפרנסים ממסחר ממלאכה וגם מתמיכה. שלושה בתי כנסיות לספרדים, העדה האשכנזית מתפללת בבתיים שכורים, והרב מקבל שכרו מקופת כל הכוללים בירושלים. בית תלמוד תורה להאשכנזים וארבעים תלמידים ילמדו בו ושלושה מלמדים להם, וגם בית התלמוד תורה מתנהל מקופה ירושלמית על הוצאת הישיבה דגל תורה אשר להאשכנזים בירושלים, ובימים האלה פתח לו האדון בעלקין בית ספר לתנ"ך, דקדוק שפת עבר, מעט תלמוד, למוד שפת צרפת ושאר ידיעות הנחוצות, אשר האבות השולחים את בניהם לבית הספר הזה שבעים רצון מאד ממנו ורואים ברכה בו.

חלק ט' – מקווה ישראל:

אחר קבלת האורחים והנפשנו מעט מעמל הדרך הלכנו לבקר את בית הספר לכורמים ויוגבים אשר לחברת "כל ישראל חברים" בנחלת מקווה ישראל הרחוקה מיפו במהלך חצי שעה.

בבואנו שמה שמח לקראתנו פקיד נגיד בית הספר האדון הירש וילך עמנו בכל אשר הלכנו לראות את השדות ואת הכרמים, את בית הגת לדריכת ענבים, את המרתפים הגדולים ושאר המקומות הדרושים למטרת בית הספר ויעודו הנשגב, אשר למראה עינינו שמחנו שמחה בלי מצרים ואמרנו איש אל אחיו אשרי עין ראתה כל אלה.

בית הספר "מקווה ישראל" נוסד לפני עשרים שנה על ידי האדון הנעלה יצחק נעטר ז"ל, ובמותו (שנת תרמ"ג) נמנו עליו לפקיד האדון הירש, ומאז עד היום הוא עומד על משמרתו להגדיל ולהרחיב מיום ליום את חוג פעולתו להשכיל ולהטיב כיד החכמה והניסיון הטוב עליו. כיום נמצאים בבית הספר כשישים חניכים ביניהם רבים גם מארץ רוסיא, ויש מקום לעוד איזה תלמידים, אבל לא יותר מבני שלושה עשר או ארבעה עשר שנים.

חלק י' – העלייה לירושלים:

בנחלת מקווה ישראל התמהמהנו כשלוש שעות ונשב ללין הלילה ביפו, וביום המחרת בבוקר (ב' סיוון) התחלקה אגודתנו לשתי מחנות, אחת הלכה למושב[ה?] "פתח תקווה", ואנכי עם עוד איזה אנשים משיירתנו שמנו דרכנו "ראשונה לציון", ומשם לוואדי חנין (נחלת ראובן) ולעקרון אשר התמהמהנו בכל אחת מהמושבות ההן רק כשעה וחצי, ונשוב ליפו בחצות הלילה, וביום למחרת (ג' סיוון) הלכנו כולנו ירושלימה ונבא שמה ביום ו' בבוקר (עש"ק במדבר).

בבית מלון העומד על הדרך רחוק מירושלים במהלך שעה, מצאנו שלושה צירים מכולל הוראדנא שיצאו לקראתנו בשם כל אנשי הכולל לברך את אנשינו לשלום. ואחרי שעמדנו לנוח שם מעט עשינו את דרכנו הלאה ובעוד זמן מצער עברנו על פני ההרים הגבוהים והרמים ונבא בשערי ירושלים עיר קדשנו.

נקל לך קורא נכבד את רגשת הלב והתפעלות הנפש של כל איש ישראל הנאמן לעמו ולארצו בדרך כף רגלו בפעם הראשונה על אדמת העיר הקדושה הזאת אשר לשמה ולזכרה תאוות נפש כל העמים. בעיניים מלאות דמע ובלב מר קרע כל אחד מאיתנו את בגדיו, וכאבלים נדכים ושחוחים ירדנו מעל העגלות בעמדן לפני שער בית המלון לבוא בו ולקבל את המון הנאספים במספר רב מגדולי וחשובי עיר הקודש שבאו לקדם את פנינו בכבוד ולברך את בואנו לשלום.

לפנות ערב הלכנו לבקר את כותל המערבי שנשאר לנו לפלטה מבית קדשנו החרב והשומם יותר מאלף ושמונה מאות שנים ולהתפלל שם תפילת המנחה וקבלת שבת. למראה הכותל גבה הקומה והארון הזה אשר הדרת הקדושה והשכינה חופפת על כל אבן ואבן מאבניו הגדולים (כשתי אמות אורך ורוחב כ"א ממנו) ימס כל לב ויהי למים, ועין כל איש ישראל יהיה למקור פלגי דמעה בראות כי במקום מקדש אלוהי ישראל ישלטו ידי זרים, ולהקרב לגשת יקראו אחריו מלא: גש הלאה! עד פה תבוא ולא תוסיף!

עד יום ג' בערב (ח' סיוון) התמהמהתי בחברת השיירה בירושלים, הלוך ומבקר בכל יום את המקומות הקדושים את בתי התפילות את בתי הצדקה והחסד הרבים שבעיר הקודש ומחוצה לה, את בתי הספר והמלאכה, את הרבנים והחכמים אשר להאשכנזים והספרדים העומדים על משמרת התורה והחכמה בארץ הצבי.

ביום ההוא דרש הגאון מהרש"מ נ"י בבית הכנסת אשר בחורבת ר' יהודה החסיד דרוש יקר ונעלה בשבח ישוב ארץ ישראל ומנחיצת השלום כלי מחזיק ברכה לישראל בין הכתות והמפלגות השונות שבעמנו, אשר כל אחד יוכל להתקיים רק ע"י רוח הסבלנות ואהבת אחים בני אל חי אחד ועם אחד מבלי שום לב לשינוי הדעות שבבני האדם. בית הכנסת היה מלא פה אל פה וכל הנאספים לא יכלו לגמור את ההלל על חכמת לב הרב וגאונו אשר הראה נפלאות בדרושו הנשגב, ויחליטו פה אחד בל להניח אותו לצאת את עיר הקודש עד כי ידרוש לפני העם עוד איזה פעמים ולהינות לאור תורתו גם בשאר בתי הכנסיות, ואנכי בהיותי נחפז בדרכי לבקר פעם שנית את המושבות לאחינו בארץ יהודה יצאתי ביום ההוא בערב מירושלים בחברת עוד איזה אנשים נכבדים חדשים מקרוב באו, ונבא ביום ד' בערב (ט' סיוון) "ראשונה לציון".

חלק י"א – ראשון לציון:

המושבה ראשון לציון רחוקה מיפו מהלך כשתי שעות (ממקווה ישראל כשעה וחצי), נוסדה ל**מ**בראשונה על ידי הרב לעוואנטין נ"י והנלוויים אליו. כעת יעבדו במושבה הזאת עבודת שדה וכרם

על שטח אדמה כשבעת אלפים דונם, כשלושים ושלוש משפחות מאחינו יוצאי רוסיה ומעט מהם מרומניא, מלבד שכירי יום הבאים מקרוב ומרחוק ומתרבים בכל יום בתקוותם לבא בחסדי הבאראן אל המנוחה ואל הנחלה בארץ הצבי. בתי דירה ובנינים לבהמות וכו' לכל משפחה והם משכימים ומעריבים על עבודתם בנעריהם וזקניהם אחד מהם לא נעדר.

כן ישבו במושבה עוד כעשרים משפחות אשר אין כל קיבוץ נימוסי ודתי יכול להתקיים בלעדיהם והם מתפרנסים מעמל כפיהם ופרי תבונתם, כרופא, חובש פצעים, רוקח, מיילדת, מורים בבתי הספר שבמושבה, חנניס, אופים, בעלי מלאכות שונות, בעלי עגלות ההולכים ליפו ושבים מדי יום ביומו, מחזיק בית מלון וכל מאכל מלבד גננים ונושאי משרות בבית הפקודות (אדמיניסטרציאן) בהמושבה.

אנשי המושבה בתור אכרים (קולוניסטים) מתחלקים (ברוב המושבות העומדות תחת מחסה הבאראן) לשלוש מחלקות, יש שבאו ראשונה לציון במעט מזעיר כסף והבאראן אשר אומד על נדיבות יקים תמך בידיהם בכל צרכי עבודה למזרע תבואה ונטיעת כרמים ובנה להם בתים ומספיק להם עד היום הזה כל אשר יחסר למחייתם ביד נדיבה, יש שבאו וקנו להם קרקעות ובנו להם בתים מכספם אך הם נזקקים בכל פעם לחסדי הבאראן בדבר תמיכה והלוואת כסף והבאראן מלווה להם כסף ותומך בידיהם למען יוכלו עמוד, ויש (והם המעטים) שאינם נזקקים כלל לחסדי הבאראן בדבר תמיכה והלוואת כסף, אך אין אחד שיוכל להתפאר ולהגיד כי חסדי הבאראן ומפעליו הטובים אליו כלל לא יגיעו כי בית הכנסת, בתי הספר, בית החולים, בתי הרוקח, בית המילדת וכו' פתוחים לרווחה לכל אנשי המושבה כקטן, כגדול, כעני וכעשיר.

בית הכנסת לתפילה הוא לפי שעה בבית הספר המכלכל שני חדרים לא מרווחים שכורים בעליית בית אחד מאנשי המושבה, אך בקרוב יגמר בניין בית גדול בנוי כמו רמים בתבנית בתי הכנסיות הגדולים שבאירופא אשר בו יהיו מיוחדים חדרים רחבי ידיים לבית הספר ולבית דירה להשמש אשר כל צרכי הקהילה לעבודת האלוקים והדת נחתכים על פיו.

בהיותי בפעם הראשונה בראשון לציון היה ראשית דרכי לבקר את בית הספר העומד תחת השגחת ראש המורים הרב ליובמאן והוא עם משנהו הרב יודאלוויץ ושלישי להם השו"ב הרב זינגער ללמוד חומש עם פירושים, משניות ותלמוד, עושים את מלאכתם ברוב כישרון ודעת לשמחת האבות והצלחת הבנים באופן מרהיב עין כל רואה ומשמח לב כל דואג לחנוך הבנים במושבות. בחברת הנכבדים ברוידא ודודזאהן בחנתי את התלמידים, הבנים והבנות, בכל ענפי הלימודים ונקל לך קורא נכבד לשער את התפעלות הנפש החזקה שהתפעלה נפש כל אחד מאיתנו לראות נערות צעירות לימים בנות ארבע חמש עשרה שנה בקיאות בתנ"ך בעל פה, יודעות שפת קודשנו ודקדוקה על בוריה ומדברות וכותבות בה במהירות נפלאה ובלי כל שגיאה לחוקי הלשון? בראותנו את המחזה הקדוש הזה היינו כחולמים, ובחקרנו למצוא הסבה להצלחת התלמידים בבית הספר הנעלה הזה במידה שלא ראינו כמוה אף בבית אחת מבתי הספר למאות ולאלפים שבמרחבי ארצנו אמרנו אין זה כי אם חכמת לב המורים ואוירא דארץ ישראל שמחכים עשה כל הנפלאות האלה.

מלבד בית הספר הזה יש שני לו ללימודי שפת ערבית וצרפתית, ומורה לתפור ולרקום. זמן הלימוד הוא בשעות קצובות ומתחלפות אלה נכנסים ואלה יוצאים בתי הספר פתוחים משעה השביעית בבוקר עד השעה הרביעית בצהריים אשר אז עליהם לצאת השדה והגן לקחת חלק בעבודה יחד עם אבותיהם.

האיכרים ואנשי העבודה יוצאים לעבודתם בשעה השישית בבוקר, אחר תפילת שחרית בציבור וארוחת הבוקר איש לפי ערכו, בשעה השתיים עשרה בצהריים ילכו לקול הפעמון ילכו לארוחת הצהריים ולנוח מעט מעמלם עד השעה השנייה, ובשעה השישית בערב הם שבים ובאים לביתם איש איש כלי עבודתו על שכמו ופיו מלא שירה בשבח העבודה וקדושת הארץ.

איכרי המושבה רובם ככלם הם אנשים משכילים ונבונים ויש ביניהם גם אנשים מלומדים וספרותיים (ליטעראטען) שגמרו חק למודם בבית החכמה והמדע כה' מאיראוויטש, פאפירמייסטער, אמציסלאווסקי וכו', וגם בין הצעירים שכירי יום נמצאים בעלי תורה וחכמה בני עליה ואנשים של צורה, ומובן מאליו שאין לדרוש כי יהיו אנשים כאלה חיי איכרים הדיוטים לחסר נפשם מכל טובה ורק למלא את קיבתם כי ירעבו יהיה כל עמלם. ושבח אני בשביל זה את חפץ הבאראן הנדיב להפוך את כל המושבות משדות תבואה לנטיעות כרמים ואת האיכרים לכורמים ויוגבים, כי מלבד שהאדמה ביהודה ובגליל טובה יותר לנטיעות העבודה בכרם ובגן קלה מאוד ותקווה טובה נשקפת לבעליה גם לאושר ולחיים טובים ומאושרים.

המושבה ראשון לציון כשמה כן היא הראשונה בזמן ובמעלה נגד שאר המושבות בארץ יהודה. במושבה הזאת בחר הבאראן לנסות בה את ניסיונותיו הנשגבים העולים להון עצום אם טובה הארץ לגידול תולעת המשי, למטע כרמים ונטיעת גפנים ושאר כל עץ פרי, במיוחד לנסות אם יין ארץ ישראל יוכל להתחרות בשוק אייראפא עם יינות צרפת איטליא ושאר הארצות. ולשמחת לב כל חובב ציון מראה תוצאת ניסיונותיו הרבים לדעת כי עמלו והונו העתק אשר יפזר למטרה הזאת מאז עד היום הזה לא עלה בתהו, מה פחד ורחב לבבי לראות בכרמים גפנים פוריות מלאות ענבים פרי הלולים מרהיבי עין ומשמחי לב אשר בעוד מספר ימים לא כבירים תבאונה אשכולותיהן בגת וביקב אשר יקומו על בהמושבה לכל חקי מעשה היין בארצות הנאורות, ויין ארץ ישראל יעשה לו שם על פני חוף לכבוד ולתפארת עמנו וארצנו הקדושה.

כשלושה ימים ישבתי בראשון ושמחתי מאוד לראות את אנשי המושבה כי חיים הם בשלום זה עם זה ומבקרים איש את רעהו בעתותי המנוחה להשתעשע יחד בספרות (ליטעראטור) ובשירי ציון על אדמת ישראל ביום א' בבוקר השכם (י"ג סיוון) עזבתי את ראשון וכעבור שעה וחצי באתי לוואד חנין מוסב שם "נחלת ראובן".

חלק י"ב – וואדי חנין: נחלת ראובן נס ציונה:

בוואדי חנין לא התמהמהתי הרבה, המושבה שם קטנה, אדמתה כאלף וחמש מאות דונם.

איכריה הם רק אחד עשר במספר, מהם בעלי אשה ובנים שבעה, והשאר צעירים שעוד לא הביאו את בני ביתם אליהם. את מספר בתיה נוכל למנות רק שנים, אחד אשר יגור בו העשיר שביניהם מייסד במושבה הרב ראובן לעהרער, ושני לו בעל מדורים מיוחדים תחת גג אחד בעד שאר האיכרים, מדור מיוחד לתפילה בציבור ולהכנסת אורחים.

בין אנשי המושבה הקטנה הזאתי הכרתי לדעת שנים צעירים את הרב אייזענבערג והרב הערמאן הראויים להזכיר את שמם לברכה ולתהילה, כי אנשי מופת המה; באהבתם את עמם ואת ארצם הקדושה לא ייעפו ולא יגעו יומם ולילה להשתמש בכל מקרה הבא לפנייהם להרחבת הישוב בכלל ולהקולוניזאציאן בפרט, בימים האחרונים נדבה רוחם ליסד קופה מנדבות יחידים להקים בירושלם בית מלון רחב ידיים למען הבאים ירושלימה מקרוב ומרחוק שלא יצטרכו להיפרד זה מזה ולבקש

להם בתים ללין באשר מצאו והתאכסנו כאיש אחד חברים בבית מלון אשר בשכר מועט ובחדרים מרווחים נקיים וטהורים. חסרון בית מלון זה בירושלים נרגש מאוד בימים אלה אשר רבו העולים ציונה, ביחוד על ימי החג אשר במ יעלה מספר עולי הרגל לכמה מאות (כה ירבו!) ובזמן שבני אמונות אחרות מוצאים בבואם ירושלימה בית מלון כללי פתוח לרווחה נכון לפנייהם בשכר מצער מאוד ואשר יוצאים עוד לקראתם לקדם את פניהם בכבוד ולהביאם איש איש אל מקומו ואל מנוחתו יתנו היהודים בבואם אל עיר קדשם בראש כל חוצות איש וצרור חפציו על שכמו מבלי לדעת אנה לפנות ואיה מקום מנוחה והם נכשלים על הרוב בבתי מלון שאינם מהוגנים.

כן עומדים שני הצעירים האלה על המשמר בדבר קניית קרקעות בארץ ישראל שלא יפלו הבאים מחו"ל לקנות ברשת הרמאים ולהורות להם את הדרך להגיע למחוז חפצם, והכל בלי קבלת פרס רק למען אהבת עמם וארצם הקדושה. במעט הזמן שהתמהמהתי בוואדי חנין שבעה נפשי עונג רב לראות את אנשי המושבה חיים חיי מנוחה, חיים של שמחים בחלקם המעט אשר נפל להם לנחלה על אדמת ישראל, ברגש אהבת אחים ברכתים בשם ה' השוכן בציון ועשיתי את דרכי הלאה ובחצות היום באתי בשלום אל המושבה לחברת בני ביל"ו הנודעים לשם "גדרתה".

חלק י"ג – גדרה:

כל איש המתחקה לדעת את כל הנעשה להרחבת היישוב והקולוניזציה בארץ ישראל, בכלל כל קורא עברית יודע קורות החברה ביל"ו ואת כל המוצאות את הנשאים נאמנים בבריתה, הלוחמים מלחמת קיומם זה שמונה שנים ברוח גבורה נמרצה זאת לא ישליכו את דגלם מידיהם, אבל אין דומה שמיעה לראיה, כל איש אשר נשאו לבו לבקר את מושבות אחינו בארץ הקדושה ומבקש לראות עובדי אדמה מאחיו המתכונים לשם אהבת עמם וארצם בלבד לא ימצא בכל המושבות אשר יעבור בהנה במדה מרובה כאשר ימצא בגדרה. בחוץ לארץ מספרים נפלאות על האיכרים הראשונים כי סבלו צרות ותלאות רבות עני ומחסור ופגעים רבים עד שתקעו יתדם בארץ, ואת השם "איכרי ארץ ישראל" קנו להם במלחמת תנופה ובשום נפש בכף, הנה כל השמועות והסיפורים האלה אמת המה בלי שום הפרזה על המדה כלל, אבל רק על שלושת עשרה הצעירים היקרים מבני ביל"ו אשר בגדרה מכונים כל ספורי אמת אלה, ונקל איפא לך קורא נכבד להבין כי בבקרי את המושבה הזאת העומדת בנס ובהתבונני אל חיי איכריה הצעירים אשר עשו להם שם בגבורי ישראל אל ארחם ורבעם, עבודתם בשדה וחייהם בבית אשר עני ומחסור מנת חלקם, והם – שותקים ומקבלים ייסוריהם באהבה נשבר לבי מאוד בקרבי, וכלימת עולם כסתני לראות כי בעת אשר שאר המושבות בנויות על תילן, והמושבה הזאת הקטנה אשר אחת היא לאמה חובבי ציון מושפלת מאוד, שטח אדמתה מעט מזעיר רק שלושה בתי אבן להם והשאר יושבים בבתי קרשים שהקימו בידיהם למעון להם, אין רפת בקר לכולם ובעיני ראיתי לדאבון ליבי בבית אחד האיכרים שמאפס אורווה לסוסים פינה מקום לסוסו חדר אחד מחדרי ביתו. הסירו דאגתכם מלבכם אחי!! אמצתי את לבם בתקווה – הנה אחינו חובבי ציון נתנו את ליבם לדאוג למענכם, ובאספה הראשונה לחברה הפלשתינית באדעססא החליטו כי ראשית מעשיה הוא לתת יד לעזרתכם בפעם אחת, להעמיד אתכם על בסיס נכון וקיים באופן שלא תצטרכו עוד לעזרת אחרים, אבל הגידו נא לי אחי את אשר עליהם לעשות לרווחתכם ולישועתכם, וסכום הכסף אשר בדיוק עליהם לפזר למענכם?

אין אנו חסרים מאומה כי אם קרקע ענו אותי כולם פה אחד – עוד כמאה דונאם אדמה לכל אחד מאיתנו ורפת בקר ובתי מעון לאלה מאתנו החסרים אותם, אם הדברים האלה ימלאו לנו, רב לנו

רב! אך אין לנו כל משפט כלל לדרוש מאת חובבי ציון למלא לנו את החיסרון הזה אשר אין לנו כל שטר חוב כנגדם על זה. אנחנו לא בני חלוקה הננו כי נבא בקולי קולות להשמיע קולנו ברמה הבו כסף ואם אין מתים אנחנו! אם תשכיל החברה חובבי ציון אל ענינו ומרודנו ותקם לעזר לנו באלה הדברים אשר לא נוכל להתקיים בלעדיהם טוב, וברכת אובדים כמנו על ראשם תחול, ואם לא, נשב בדד ונדום, עד טפת דמנו האחרונה נלחום בעד קיומנו בארץ אשר נושאים אנחנו את נפשנו עליה עד אשר נפול כלנו שדודים לרגלי המחסור הרובץ לרגלנו. מהרתי לתת להם את ידי לשלום ולהיפרד מהם בברכת הפרידה, כי נפעמתי מאוד מדברי אנשי הרוח האלה עד שבקשתי לבכות מהתרגשות הלב במידה מרובה מאוד. ויהי בדעתי ללכת הלאה ולבקר את המושבה קאסטינא הרחוקה מגדרה מהלך כשתי שעות, אך האנשים אשר הלכו עמי עצרוני מזה באמרם לי כי לא אמצא מכל הששים חניכים שבאו שמה להתרגל בעבודה ולעשות אותם איכרים כי אם שנים שלושה, וכל הבתים שנבנו שם פנויים באין יושב כי כולם הלכו להם איש אל אשר נשאו רוחו ללכת, בהיותם קטני אמונה ולא נפתה לכם להאמין בהשיחה הנאה המתהלכת בארץ כי להבאראנעסא בית יתומות בפריז אשר בו היא מגדלת ששים יתומות עבריות ובדעת הבאראן להתחתן איתה, כי תהיינה ששים יתומותיה להם לנשים ולנדוניא יתן להם אדמת קסטינא. שמעתי לדברי יועצי ושבתי בדרך שיצאתי ואבוא ביום ב' בבוקר (י"ד סיוון) ליפו.

חלק י"ד – מזכרת בתיה (עקרון) ויפו

ביפו מצאתי את הגאון מהרש"ם עם אחדים מבני השיירא נכונים ללכת ראשונה לציון ולשאר המושבות אשר באתי משם, כן מצאתי ביפו חדשים מקרוב באו להתאחד עמנו: את הגביר האדיר הרב זאקס מדינאבורג, הרב טעמקין מיעלאפטוועטגראד ואת ה' לעווין עפשטיין מווארשא אשר מסיבות לא תלויות בהם לא יכלו לצאת מאדעססא עמנו יחד באניה השניה.

אל המושבה עקרון לא מצאתי לנחוץ כי אלך שמה לבקרה פעם שנית, כי בפעם הראשונה להיותי שמה נתתי את לבי למצא חשבון מכל אשר בתוכה.

שבע עשרה משפחות ישבו בהמושבה הזאת, והם בנעריהם וזקניהם יצאו מדי יום ביומו אל השדה לעבוד עבודתם על שטח אדמה של 2700 דונם בעקרון, ובנחלת ענניה הרחוקה מהם מהלך שעה אחת 1700 דונאם.

בתי דירה מרווחים ובנינים לבהמות וכל צרכי העבודה לכל משפחה. בענניה לא ישב מהם איש, יש שם בית אוסס לתבואה, אבל יחזיקו שם רק כלי מחרשה וכדומה, התבואה תובל משם לעקרון על הרוב, כי יתפשרו תמיד עם בעלי המעשר לסלק לו בכסף ולא בתבואה. לכל איכר גן ירק קטן לכל צרכו ובהם תעבודנה הנשים והבתולות, בשדה לא תקחנה חלק בעבודה.

המושבה עקרון היא אדמת זריעה, חטים שעורים דורא שומשום וכו'.. כרמים מעט מזעיר, רק 10000 גפנים בערך, האדמה נחלקת לשבעה עשר חלקים וכל אחד עושה אשר בחלקו אשר נפל לו לנחלה, והם אינם עוד זקוקים לשום תמיכה והם שמחים בחלקם.

בית תפילה מפואר בעקרון לאנשים ונשים, רב לדון בענייני אסור והיתר וכו'.. שו"ב ומלמד דרדקי. גם בית ספר של חמש מחלקות ללמוד תנ"ך תלמוד שפת עברית ודקדוקה, חשבון מחקרי ארץ ישראל וכו' אשר הרב חומה ומשנהו ה' גראזובסקי עושים את מלאכתם באמונה וברב כישרון להצלחת התלמידים והתלמידות.

עד יום ה' בבוקר (י"ז סיוון) חיכיתי על שיירא יוצאת מיפו לזכרון יעקב, ובין כה וכה הלכתי לבקר ביפו את כל המקומות הראוי לשים אליהם לב. ביקרתי את בית אוסף דברים עתיקים אשר להבאראן פאן אוסטאנאו, בבית אוסף הזה מצאתי שתי מצבות אבן שנמצאו בשנת תרמ"ב (1882) ביפו תחת ככר רוסיא ועליהן חרותים בכתב אשורית שמות הנפטרים על אחת חרות בזו הלשון: הדא קבורתא דיודן בריה דרבי טרפון בורבי נוח נפש זכרונו לברכה שלום. ועל השנייה היה כתוב: הקבר הזה של רבי יודה הכהן ברב נוח נפש שלום. מצבת אבן שלישית ראיתי שם ועליה חרות "תחום גזר", פשר דבר המצבות האלה אני מוסר בזה לחוקרי קדמוניות כי לי אין כל עסק בנסתרות כאלה.

כן בקרתי ביפו את בית הספר משלש מחלקות ללמוד תנ"ך משניות, דברי הימים לישראל, עברית, ערבית, צרפתית וכו' אשר לה' בעלקינד בחנתי שם את התלמידים בכל ענפי הלמודים ומצאתים זרע ברך ה', וראוי ונכון מאוד לחובבי ציון לתמוך את בית הספר הזה אשר ברכה בו למען יוכל עמוד, בבית הספר הזה תשמענה לקח בשעות מיוחדות כחמש עשרה נערות: עברית ערבית צרפתית תפירה ומלאכת יד. ביום ה' בבוקר יצאתי מיפו וכעבור שתי שעות הגעתי להמושבה "פתח תקווה".

חלק ט"ו – פתח תקווה:

כל הבא בהמושבה פתח תקווה ידמה כי באחת מערי ישראל שבליטא ופאלען בא. המושבה תראה לפניו כתבנית עיר נושבה ולה רחובות אשר בשמות נקראים, רחוב יפו, רחוב הבור, רחוב פינסקער, רחוב חובבי ציון. ובתוך המושבה גן שעשועים מכל עץ עושה פרי לטהר את האוויר ולשיח בו בעתות המנוחה.

המושבה פתח תקווה נוסדה בראשונה ע"י ה' גוטמאן, וכעת יעבדו בה עבודת שדה וכרם על שטח אדמה של 13,000 דונאם שלושים ושלוש משפחות אשר שמונה ועשרים מהם עומדים תחת מחסה הבאראן ומקבלים תמיכה עשרה פראנק לנפש והשאר אינם מקבלים תמיכה כלל. כן נמצא במושבה הזאת נחלת שדה וכרם על שטח האדמה של 500 דונאם שקנה האדון לאכמאן בבערלין והושיב בה לפקיד איש אחד והוא יושב בתוך המושבה בבית אשר בנה לו הרב לאכמאן אדון הנחלה.

מלבד משפחות האיכרים האמור למעלה ישבו במשפחה עוד כעשרים ושבע משפחות בעלי מלאכות ופרנסות שונות, חוץ גננים ונושאי משרות בבית הפקודות (אדמיניסטרציאן) המתפרנסים מעמל כפיהם ומפרי תבונתם.

בתי דירה ובנינים לבהמות וכל צרכי העבודה לכל משפחה, מהם אשר בנו להם מכספם, ומהם אשר תמכו בידיהם חברת חובבי ציון ע"י פקידה ה' פינס נ"י. בית תפילה כמו בשאר המושבות אין עוד בפתח תקווה, והם מתפללים בבתי יחידים.

שלושה בתי ספר בהמושבה. אחד לחומש רש"י וגמרא בהוצאת החברה הנכבדה דגל תורה בירושלים, ושנים לנערים לבד ונערות לבד ללמוד תנ"ך שפת עברית ודקדוקה שפת ערבית וכו' על חשבון הבאראן. בחנתי את התלמידים שם בכל פרטי הדקדוקים ומצאתי ברכה בהם. גם הרב היושב בהמושבה לדון ולהורות בדיני אסור ומותר וכו' מקבל שכרו מבית הפקודות על חשבון הנדיב.

רופא חולים אין בפתח תקווה, כי אם בית סמי רפואה (אפאטהק) ועל הרופא ד"ר מזה היושב בראשון לציון לבוא לפתח תקווה בכל עת הדרשו.

אוויר המושבה יוטב מעת לעת, על ידי עצי הקאליפטוס ושאר מיני הנטיעות המתרבים בה מיום ליום. מים לא יחסר בהמושבה. להבור שכרו מיסדי המושבה עשה בית הפקודות גלגל ומכונה למשוך ממנו מים לתוך המושבה. גם חברת חובבי ציון כרה בריכת מים על יד הבור.

חלק ט"ז - יהוד :

כמהלך שעה אחת מפתח תקווה מושבה קטנה בשם יהוד, שטח אדמתה קטנה רק מאה ושלושים דונאם לנטיעת כרמים, תשעה בתי חומה בה ושתים עשרה נפשות מאכרי פתח תקווה שבחרו להם מושבם ביהוד מפני אוירה הטוב. ביהוד הקים לו איש אחד בית חרושת מעשה האדרות שלובשים הערבים, בית אופה לאנשי המושבה, גם באר מים ומקוה לא יחסר ביהוד.

את המקום הזה בחר למושב לו הרב הגאון ר' מרדכי גימפל נ"י מראזינאי, ובבית מדרשו שמנה צעירים מירושלים יושבים ולומדים בהתמדה ומוצאים פרנסתם מקופת החברה דגל תורה בירושלים.

בצאתי את המושבה פתח תקווה פגשתי בדרכי עגלה מלאה לה עמיר הולכת אל אחת הגורנות, נער אחד קטן הולך ונוהג בסוס בעצם שנותיו יושב למעלה על העגלה להשגיח שלא יפול מאומה מעליה, בראותי את המחזה ברכתי שהחיינו לראות את אחי בני עמי מתחנכים מקטנותם בעבודת האדמה.

ביום ההוא בערב יצאתי מפתח תקווה וביום המחרת לפני הצהריים באתי לזכרון יעקב ואמצא שם אחרים מאנשי שיירתנו, את הגבירים ברוידא, קורלאנדסקי דודזאהן ולעווין עפשטיין שבאו גם הם לבקר את המושבה הזאת.

חלק י"ז – זכרון יעקב :

המושבה זכרון יעקב בנויה בנאוה, יתר שאת ויתר עז לה גם על ראשון לציון כן בשטח אדמתה העולה לעשרת אלפים דונם וכן במספר בתיה ואכריה ושאר הדברים הנכבדים אשר ישימיה עליון על כל שאר המושבות ביהודה ובגליל, מספר המשפחות הלוקחות בה חלק בעבודת שדה וכרם עולה לששים ושש, חמישים ושש מרומניה, אחת ספרדית ואחת אשכנזית מירושלים הרי ששים וחמש, ועוד משפחה אחת העומדות על נחלתה ורשות עצמה, תחת אשר הראשונות אשר הראשונות עומדות כולן תחת מחסה הבאראן ומקבלות תמיכה חדשית מבית הפקדות מלבד שלוש שהתפטרו מחצי תמיכה ואחת מהתמיכה כלה בשביל שהם עוסקים גם במאלכה ובמסחר ואינם נזקקים לעזרת אחרים כהראשונים.

ע"י המושבה זכרון יעקב כמהלך שעה אחת ממנה יסד לו הבאראן בשלושה מקומות עוד שלוש מושבות במסבי הכפרים מודזימאל שוועה, ונעזלא, במודזימאל כבר בנה שמונה בתים והושיב בס שמונה צעירים מאלה שכלה להם שלוש שנות עבודתם בחנוך העבודה בשדה ובכרם לעבוד שם עבודתם על שטח האדמה של שני אלפים דונם בערך הנמצא בנחלה ההיא, בשוועה ובנעלזא לא נמצא מאכרי ישראל כעת גם אחד, ולהרבות קולוניסטים בישראל מרבה בית הפקודות אשר בזכרון יעקב לקבל כל מוכשר לעבודה לעבוד לפי שעה בזכרון יעקב. שכר עבודתו יינתן לו מן ששה עד שמונה פיאסטער ליום (עד שישים קא"פ בכסף רוסיא) ואם יעמוד שלוש שנים ויתרגל בעבודה יינתן לו

נחלת שדה וכרם והיה לאיכר בישראל, וכבר נמצא בזכרון יעקב כעשרים ושבעה נערים צעירים מרוסיא ורומניה שכלה להם שלוש שנות עבודתם והם מקווים להתנחל בימים האלה בארץ. ועוד כששים צעירים וביניהם גם ספרדים העובדים בתור שכירי יום ברצונם ללכת בדרך הראשונים.

דבר גדול ונכבד עשה הבאראן בזכרון יעקב כי הקים במושבה הזאת למען הצעירים האלה בית גדול רחב ידיים (ובו מיטות מיצעות לחמישה ועשרים נערים) להיות להם מקום ללון וגם מבשלים למענם שם בתמחוי כללית שיעלה להם צורך מאכלם ומשתיהם בזול, בקרנו את הצעירים בבית ההוא ושמחנו למצוא ביניהם רבים הקובעים להם עתים לתורה ולהשכלה בשעות הפנויות מעבודה.

בית תפילה מפואר בנוי לתלפיות בהמושבה, והוא מתנהג במשטר וסדר ככל בתי הכנסיות הגדולים שבאירופא, מדי שבת בשבתו יתפלל בו אחד האכרים עם מקהלות משוררים (קאהר) על פי חקי השיר, ושמש קבוע עומד על משמרתו לפקח על כל צרכי בית התפילה ומחסוריו. בתי ספר לנערים ונערות בהמושבה ללמוד תנ"ך, עברית, ערבית, צרפתית וכו' הנערות לומדות גם מלאכת התפירה והרקמה, בית הספר לנערים עומד תחת השגחת הרב ה' יעבץ והוא קבוע עמהם ישיבה גם בתלמוד.

כבכל עיר נושבה לא יחסר גם בה חנננים ובעלי מלאכות שונות, גם רופא, בית סמי רפואה (אפטעהק) בית לחולים, בית מרחץ וכו', בקרוב יגמור בנין בית גדול ומפואר לחולים ולבית הסמים אשר לפי שעה הם בבית פרטי, גם חברה למעשה הצדקה לא תחסר בזכרון יעקב לתמוך ביד אורחים עניים העוברים דרך המושבה, מספר הבתים בזכרון יעקב עולה לשמונים ושש, והם בנויים במשטר וסדר לשמחת לב כל איש הבא מחוץ לארץ ורואה בישובה של ארץ ישראל בתמונה נהדרה מאוד.

מזכרון יעקב נכספתי ללכת הלאה לבקר את המושבות ראש פינה ויסוד המעלה, אך רבים ממכירי עצרוני מזה באומרם כי הדרך שמה רחוקה וקשה מאוד ובלי שיירא אין יכולת כלל ללכת בדרך ההיא. ובראותי כי הגבירים מבני שיירתנו הנזכרים שבים גם הם בדרך שבאו יצאתי גם אני ביום א' לפני אור הבוקר (כ' סיוון) מזכרון יעקב ואבא ביום ההוא בלילה דרך פתח תקווה חזרה ליפו.

בבואי ליפו שמחתי מאוד להתבשר כי אדמת דוראן הידועה בשמה החדש "רחובות" קמה לנחלה לחברת מתנדבים מארצנו להתאחז בארצנו הקדושה לעבוד עבודת שדה וכרם על הרי ישראל, ובדעתי חשבתי ללכת שנית ירושלימה. אך עניינים שונים היו במונעי חפצי זה, ואצא לשוב לביתי ביום ג' (כ"ב סיוון) באניה הרוסית (ראססיא) אשר ירדו בה לשוב לביתם גם הגבירים הנכבדים ה' זוסמאן קורלאנדסקי דודזאהן. ובאניה השנייה (ער"ח תמוז) יצאו שאר אנשי השיירה ובראשם הגאון מהרש"ם נ"י.

חלק י"ח - סיכום

הנה כליתי קורא נכבד את מלאכת מלאכתי החשבון מכל המושבות שעברתי עליהן, ונפשך כעת בשאלתך לשמוע מפי משפט חרוץ אם יש אחרית ותקווה לאלה היושבים על אדמתם תחת מחסה הבאראן ונוונים מהתמיכה החדשית שהם מקבלים מאת הנדיב ביד פקידיו, כי יבאו לאחר איזה זמן אל המנוחה והנחלה לעמוד ברשות עצמם לאכול מפרי אדמתם ועמל כפיהם מבלי להיות תלויים בדעת אחרים ואם יתנדב הבאראן או יקום איש אוצרות אחר כמהו לקנות עוד קרקעות בארץ ישראל ולכונן מושבות חדשות למען אחינו עפ"י התנאים שנתחדשו במשך הזמן בבתי הפקודות בשם הבאראן היש לנו להשתמש באמצעים כאלו להרחבת הישוב ותחית עמנו? ומשפט הארץ בכלל מה

הוא? אם ככחה אז כחה עתה להשיע לחם לעובדים אדמתה ואם יש בה גם מקום, גם למסחור לאלה מאחינו אשר רק אל המסחר עיניהם נשואות.

כי טובה הארץ במאוד מאוד ויש בכחה להחיות עם רב מאחינו אם יבאו להתאחו בארץ אבותם לעבוד אדמתה כבר נוכחו בני עמנו לדעת את הדבר הזה לאשורו מפי תרים רבים שקדמוני אשר תהילת הארץ מלא פיהם וקולם ברמה נשמע כי כל איש הרוצה לחיות חיי מנוחה שאננה, שקט ושאנן מפתח אויב ומתנקם, וחרפת מנאץ כבוד עמו ודתו לא תשמענה אוזניו, אין לו מקום אחר למצוא בו מנוחה לכף רגלו כי אם בארץ ישראל היושבת זה אלפיים שנה שוממה גלמודה ומצפה דרך כי ישובו בנים לגבולם לפתח ולשדד אדמתה ואכלו לחמם לשבעה ויין ענבים ישתו לרוויה. כי ארץ לחם וכרמים היא, אין אמה אחת בארץ ישראל אשר לא תתן פרי תבואה, ואין עץ אשר לא יעשה פרי הלולים, ואם אך ישכיל העובד לדעת איזה חלקה טובה לזרוע תבואה איזה למטע גפנים אז יאושר חלקו בארץ, גם לא על עבודה בשדה ובכרם לבדה יכול בני עמנו לכוון מושבו בארץ הצבי. בתי העבודה וחרושת אין כמעט בארץ ישראל, המסחר רובו ביד תושבי הארץ ויש איפה מקום גדול ורחב ידיים לאחינו להקים שם בתי עבודה וחרושת המעשה ולשלוח ידיהם במסחר ובמלאכה, וימצאו את הית ידם בכבוד גם העניים והאביונים שבעם.

אפס לא בנדבות באראנים תנשע יהודה ולא מתמיכות חדשיות ישכון ישראל לבטח על אדמתו בארצו.

הבאראן ראטהשילד כשהוא לעצמו רבות פעל ועשה להתפתחות הקולוניזאציאן בארץ הקדושה. ברוחו הכביר וכפזרונו הגדול העולה על כמה מיליליאן פראנק הפך אדמת חול לגני עדנים ומקומות ציה ושממה לשדות תבואה ולכרמי חמד, ויבן בהם ערי מושב לכמה מאות משפחות מאחינו המצטיינים מאוד בעבודתם וקונים להם את השם איכרים במלוא מובן המילה. אבל כל המתבונן במצחות האנשים האלה לקרוא את הרשום עליהם, יראה עד מהרה אותות דאגה מסתרת על פניהם, למי הם עמלים ולמי תוחלתם מעבודתם אשר הם עובדים מן הבוקר עד הערב בנעריהם ובזקניהם. הן כל אשר בשדה ובכרם וכל אשר אתם בבית קנין כספו הוא של הבאראן, ואם שבעים הם לחם וצורך מחייתם יינתן למו מדי חדש בחדשו לאיש ואיש לפי מכסת אנשי ביתו, אבל מי יודע מה יולד יום. כפי הנודע לרבים מסר הבאראן את כל דבר הישוב ביד פקידי וכאשר יגזרו אומר כן יקום. והם בשמרם את המשטר והסדר – לפי דבריהם – הם מתהלכים עם האכרים כאדנים קשים ומדקדקים עמהם כחוט השערה, וכבר קרה כי גורשו איכרים ממקומם מבלי תת אותם לשוב עוד, ואיך איפו יוכלו לשקוט במכונם ולהינות מחירות הארץ שחסר להם במקום שבאו משם בעת שחייהם תלויים להם מנגד וקול עלה נדף יחרידם מרבצם פן כמקרה האנשים המגורשים יקרה גם אותם? אמנם יודעים כל האיכרים העומדים תחת מחסה הבאראן את חובתם כי עליהם לשמור בכל שמירה מועילה את עמדתם בארץ ולהקריב גם את חירותם על מזבח קיומם, ככל איש שנטל עליו גורלו להיות עומד ברשות אחרים, ועיני ראו ולא זר כי הם נזהרים מאוד בכל דרכיהם ומעשיהם מבלי עשות קטנה או גדולה אשר יוכלו הפקידים להתרעם עליהם, אבל קשה מאוד להאמין כי ימצא ביניהם אף אחד שישמח בחלקו ולא יהיה לו במה להתאונן על גורלו, כי הידיעה הפנימית האחת כי גם מאה שנים יעברו והמיליאנים הרבים שהניח הבאראן בהמושבות לא יעצרו לו כוח לסלק אף את הרבית מהם ותמיד ישארו הם ובניהם אחריהם עובדים נאמנים לפקידים קפדנים כה' בלאך וחבריו, הידיעה הזאת האחת דיה לגזול מהם מנוחת נפשם ולמרר את רוחם במאוד מאוד היש לנו איפו חשבון להרחבת הישוב ותחית העם בדרך זר ומוזר כזה.

חלק י"ט – המשך הסיכום

חלילה לנו לבוא בטרוניא עם הבאראן אשר לא קם נדיב כמוהו בישראל ולהרהר אחר מעשיו אשר בלי ספק יש לו בהם כונה רצויה לטובת עמו וארצו אשר אהב סלה, מטרת חפצנו בזה הוא רק להעיר את רוח בני עמנו אשר רעיון היישוב פילס לו נתיב אל כל פינות העם ותנועת היציאה להתיישב ולהתאחז בארצנו הקדושה התגברה מאוד בקרבנו בכל עזם עוזה, כי חלילה וחלילה לנו לצאת בידיים ריקנות ולהשלות את נפשנו בשקר כי יתנו לנו שם נחלת שדה וכרם וכל צרכי חיינו במשך הזמן בטרם תתן האדמה את יכולה יספיקו לנו פקידי המושבות על חשבון הבאראן ביד נדיבה, השמועה הזאת שנפוצה בעם על משאות שוא ומדוחים שמועת שקר היא ומצווה גדולה על כל נשיא ובעל בעמיו להוציא מלבם של כל אלה שנפתו להאמין בשמועות כאלה שאין להן שחר, ואם בית הפקודות בזכרון יעקב מקבל כל הבא לעבודה והיה כאחד האיכרים במושבות הבאראן הוא מקבל רק אנשים צעירים פנויים מאישה ובמשך כל שלושת השנים אסור להם לקחת למו נשים באיזה אופן שיהיה וגם אז כאשר יבאו על נחלתם וגם יישאו למו נשים ויולידו בנים ובנות יתייחסו תמיד אל אדמתם רק בתור שכירי יום ולעולם יהיו תלויים ועומדים ברשות אחרים.

אולם האיש אשר צרור כספו בידו למצער שלושה אנשים רו"כ איש כזה יכול להתנחל ולהתאחז בארץ קודשנו, כי בהשתדלות ועד הפועל הנוסד בימים האלה ביפו ימצא לו על נקלה בכסף הזה די אדמה ועוד וכל הדברים הדרושים לנחלת שדה וכרם, ואחר מספר שנים למטע כרמים ושנה אחת לזרע תבואה ימצא את לחמו בכבוד וברוח וישב בחוג משפחתו על המנוחה והנחלה בארץ המבורכת. אך אל נא יחפז ללכת ואל ימהר לעזוב מקומו ומקור לקיומו בארצו בטרם יתקע יתדו בארץ במקום נאמן כי אם ישלח שמה אחד מאנשי ביתו לשבת שם לבדו ולפקח על צרכי העבודה עד כי תתן אדמתו את יכולה ועצי כרמו בכרו את פרים. ובדרך הזה לא יצטרך להוציא את הסכך הנזכר בפעם אחת כי אם על יד על יד ובשעורים קטנים, אשר באופן כזה יכול ללכת בנקל להגיע למטרתו גם איש שלא חלק לו ה' בהון ואושר.

בתנאים ואופנים כאלה קנתה חברת "חובבי ציון" את אדמת דוראן (רחובות) הידועה. ובמקומות רבים רבה התנועה ליסד עוד חברות כמוה להתנחל ולהתאחז בארץ אבותינו על פי הדרך שהתוותה לה היא במועצות ודעת, מי יתן ותצמצם התנועה רק בין בעלי הכסף שבקרבתנו ושיתרבה הישוב אז רוח והצלחה יעמוד גם להבינונים והעניים שבעמנו המקבלים תמיד את השפעתם מהעשירים ובאורם נראה להם אור.

אכן יש דרך סלולה גם לעניים כי יוכלו למצוא את חית ידם מעבודת האדמה בארץ הצבי. והוא, כי יתנדבו איזה עשירים מבני עמנו אשר ליבם לציון לקנות קרקעות ולכונן מושבות בארץ ישראל לא על מנת לתת אותם במתנה לעניים כי אם יושיבו בהם מספר בחורים פנויים מאישה צעירים מוכשרים ופקיד ממונה עליהם להשגיח על עבודתם בשדה ובכרם ולנהל אותם בלחם ולהספיק להם את מחסורם במשך כל שנות העבודה כי עוד תוציא הארץ את צמחיה והגפנים יתנו את אשכולותיהם ענבים ואח"כ יתנו לכל אחד שיעור קרקע וכרם שיוכל להתפרנס מהם עם אישה וילדים ולסלק על יד על יד ובשיעורים את הקרן עם איזה רבית עפ"י חשבון הפקיד הנאמן אשר ימנו להמוציא והמביא במושבות ומה טוב כי יבחרו להם למושבות את האדמה השמנה והפוריה אשר

מעבר לירדן, שם מחיר הקרקעות עודנה בזול מאוד, ובעבור שהאדמה שם היא רק לזרע תבואה לא יארכו ימי התיסדות המושבות ובעבור שנה אחת ימצא כל אחד את לחמו נכון לפניו.

רבים ישאלו מדוע לא תעשה את הדבר הנשגב הזה החברה הפלשתינית באדעססא? אבל שאלה היא שלא מדעת את הסכומים הגדולים אשר עליה לפזר על המושבה גדרה, וכעת נוספה עליה גם המושבה פתח תקווה שהוציאה הבאראן מתחת רשותו, ועל החברה להעמיד אותם על בסיס נכון וקיים בפעם אחת שלא יצטרכו עוד לעזרת אחרים ורק מעמלם ופרי אדמתם יאכלו את לחמם, ושנית הכל יודעים כי אין בחוקי החברה כלל לכוון מושבות חדשות כי אם לתמוך ביד הקולוניסטים ובעלי המלאכות אשר יושבים בארץ הקדושה מכבר ולהתערב בדבר היציאה נאסרה להם מטעם הרשות באיסור מפורש, נשארה הצעתנו הנכונה להקבל רק מאנשים פרטים מעשירי עמנו שיעשו זאת לשם עסק, ושםם ישאר לברכה לדור דורים כי גאולה נתנו לעמם ולארצם הקדושה.

חלק כ' – ההפלגה חזרה לאודיסה – דרך ביירות, טריפולי ועוד

במחשבות כאלה לענות את אחי בני עמי מבלי הסתר דבר על המון השאלות אשר יקיפוני בהן בשובי למקומי ולארצי למצב הארץ בכלל ולשלום אחינו העובדים על הרי ישראל בפרט עליתי על האונייה ביום ג' (כ"ב סיוון) לשוב לביתי. בשעה הרביעית בצהריים נעתקה האנייה מעל חוף יפו, ואנחנו עמדנו עצבי רוח מאוד על הסיפון ורואים בעיניים מלאות דמע את הכוכב המאיר ההולך הלוך ומתרחק מאתנו מבלי לדעת מתי נזכה לראותו שוב ולהתענג מאורו. ביום המחרת בבוקר באה אנייתנו לחוף ביירוט [=ביירות] ונמהר לבוא לעיר הגדולה הזאת אשר לא עברנו עליה בלכתנו לארץ ישראל.

בבואנו העירה סרנו לאחד מבתי מכרינו הרב מענדלזאהן אשר שמח מאוד לקראתנו בביתו התפללנו ואכלנו את ארוחת הבוקר ונמהר לקחת לנו מרכבות וסוסים עם מתורגמן ומורה דרך (יהודי ספרדי) ונסע לראות את הרי הלבנון הגבוהים אשר שלג עולמים על ראשו. במעלה ההרים מסביב ראינו כרמי חמד וגני עדנים הנטועים ביד היונים הרבים אשר התיישבו והתאחזו שם במספר רב ויבנו להם ערים וכפרים כמו רמים וחיים שם חיי עושר ומנוחה. בראותנו את המחזה הזה עלו על לבנו דברי רבי עקיבא הידועים (מכות כ"ד) ואמרנו מי יתן ונראה במצבם הטוב את אחינו בני עמנו לשבת כמהם איש איש על אחוזתו על המנוחה והנחלה בארץ הצבי.

העיר ביירוט היא עיר גדולה רבתי במחסר ובחרושת המעשה, מאחינו ישבו בה כשש מאות משפחות ספרדים, מאחינו האשכנזים נמצא בה רק איזה משפחות. וכולם מוצאים את מחייתם בכבוד ולא ידעו חסר בעיר הזאת כמו בכל הערים מערי תוגרמא אשר לחוף הים תשכונה מצאנו מקום גדול ורחב ידיים למען רבים מאחינו להתיישב שמה ולשלוח במסחר ובחרושת המעשה שם את ידיהם אם אך יקנו להם את הלשוונות המתהלכות במקומות ההם.

כל היום ההוא הלכנו בעיר ולא שבעה עינינו מראות את רוח המסחר השורר בה בעצם עוזו, לעת ערב שבנו אל האנייה לנסוע הלאה וביום ה' בבוקר (כ"ד סיוון) באנו לחוף טריפאלי, אך לא ירדנו כי האנייה לקחה עמדתה רחוק מהחוף ורוח הסערה ההיה על הים נתן מורץ בליבנו לעבור בסירות הדוגה הקטנות מהאנייה ולשוב אחר כן אל האנייה.

בטריפאלי נלווה אלינו נוסע נכבד רב ספרדי ממדינת אורפא היא אור כשדים העומדת תחת ממשלת תוגרמא שנסע בחברתנו עד סמירנא ומשם פניו היו מועדות לווען להדפיס את ספרו בית אהרון

דרושים על התורה, שמו רבי אהרון דין, והוא חכם באשי בעיר הבירה אורפא וגם קונסול לממשלת פרס. שמחתי מאוד להשתעשע עמו בדברי התורה ולשמוע מפיו בשורות טובות ממצב אחינו שם כי טוב הוא ב"ה. מאה וחמישים משפחות ספרדים שם באורפא, להם בית הכנסת, בית תלמוד תורה, בית המדרש וכולם מתפרנסים בכבוד ממסחרים שונים במיוחד ממסחר בצמר רחלים היוצא משם עשרת אלפים באלל לשנה.

עוד ביום ההוא עזבנו את טריפאלי, ביום השבת לעת ערב עברנו על פני חוף חיאם, ביום א' בבוקר (כ"ז סיוון) באנו לחוף סמירנא, ונשאר בעיר עד יום המחרת בצהריים. בשעה הרביעית עזבנו את סמירנא והלכנו הלאה, ביום ג' (ער"ח תמוז) עברנו על פני הדארדאנעללען וביום ד' בבוקר באנו לחוף קאנסטאנטינאפל, על החוף מצאנו את בעל בית המלון "סאלוניק" אשר הכרנו אותו עד מהרה ונסור לביתו ללון הלילה.

בלוית מורה דרך ומתורגמן הלכנו שנית לבקר בכל חלקי העיר הגדולה הזאת וגם נסענו במסילת הברזל לבקר את הכפר סאן סטעפאנא הנודע ממלחמת רוסיא ותוגרמא בשנת 1877 והוא כפר בתבנית עיר קטנה רחוק מקאנסטאנטינאפל מהלך שעה במסילת הברזל.

ביום ה' (ר"ח תמוז) בשעה השלישית בצהריים שבנו אל האנייה לעשות דרכנו הלאה בעוברנו על פני הבאספורוס והתכסו השמיים בעבים ומלחי האנייה נבאו לנו כי רוח סערה מתעתד לבוא על הים, אך נבואתם הייתה נבואת שווא. אחר מטר עז שירד כשעה וחצי הטהרו פני השמיים, והאנייה הלכה במנוחה שאננה עד בואנו שלום לחוף אדעססא ביום השבת לפני עלות השחר (ג' תמוז).

בבואנו לאדעססא הוגד לנו כי באה תלגרמה מאת הגאון מהרש"מ נ"י כי יצא גם הוא (בהאנייה השנייה ביום ג' ער"ח תמוז) בלוית הד"ר חזנאוויטש, והגביר החכם המהולל ה' מיידאנסקי לשוב לביתם, ובפגוש אותי אחד מחברי הועד להחברה הפלשתינית החכם הנכבד ה' אייזענשטארט שמח מאוד לקראתי, וימשוך אותי אחריו לביתו לספר לו מכל אשר ראו עיני בארץ ישראל בכלל, ואת אשר פעלה ועשתה השיירא הנכבדה למטרת דרכה בפרט, ובהעבירי לפניו את דברי הפרקים י"ח י"ט מספר מסעי זה, מצא את כל השקפותיי נכחות ונאמנות מאוד, והן מתאימות עם השקפת הועד על פי המכתבים שקבל בימים האחרונים מנוסעים זולתי, ויבטיחני כי הועד יחגור בעוז מותניו לשים את כל המעקשים למישור ולפעול ולעשות לתחיית העם והארץ בכל אשר יהי לאל ידו.

האדון הנזכר ועוד רבים זולתו בקשו ממני להישאר עוד באדעססא כיום או יומיים עד שיתאספו אנשי הועד לאסיפה, אך בהיותי נחפז לדרכי השארתי את הדבר הזה לגדולים וטובים ממני מאנשי שיירתנו ובאותו היום במוצאי שבת יצאתי מאדעססא, וביום ב' בבוקר (ה' תמוז) באתי בשלום לביתי לשמחת לב כל אנשי עירי כי אהיה להם מקור נפתח לחדשות ונצורות מארץ ישראל.

אחר עבור שבוע ימים כבר שבו אנשי שיירתנו איש איש אל מקומו מלבד הרב הגביר הנכבד ר' יעקב ברוידא בלוית הרב לעוון עפשטיין שנשארו בארץ הקודש בדבר נחלת דוראן. ומה שפעלה ועשתה השיירא הנכבדה למען עמנו וארצנו הקדושה ואת הנדבות הגדולות שנדב כל אחד למעשה הצדקה והחסד בארץ ישראל הלא הם כתובים בספרי דברי הימים לאחינו בני ישראל, ומי ייתן ויתעוררו גם שאר גבירינו לארח לשיירות ולעלות בכל פעם לארץ הקודש וראו בעיניהם את הטוב הצפון בה גם למסחר וחרושת המעשה, ונהרו אליה גם אילי הכסף ובעלי ההון שבקרבו אשר רק מהם יתד רק מהם פנה לגאולת הארץ.

